hånden også deres mytologiske tydninger særlig stimulerede indsamlingen af sagn og desuden fik betydning for digtere, malere og komponister. I 1870 resulterede naturvidenskabernes rivende udvikling i stiftelsen af det „Anthropologische Gesellschaft" i Wien, som under pater Wilh. Schmidts ledelse er blevet internationalt førende. Det samme gælder Rudolf Meringers opbygning af en indogermansk sagfilologi, der særlig fik udtryk i tidsskriftet „Wörter und Sachen", 1909 ff. En mere hjemstavns- og historiskbetonet videnskab udviklede sig derimod i Graz, hovedstaden i Steiermark og det nuværende Østrigs næststørste by, til hvis universitet Meringer i øvrigt også var knyttet. Dens fører er Viktor Geramb, der, skønt pensioneret, endnu ved kongressen i sommer optrådte som typisk „Altvater" med langt hvidt skæg. Til en mere udpræget germansk-national retning hører mænd som Rudolf Much, Otto Höfler og Richard Wolfram, der er vel kendt her hjemme fra deres undersøgelser indenfor oldgermansk religion og kultur, selvom de ofte er en nordbo lidt for „germanske". Det nationalistiske er dog også faldet østrigerne så meget for brystet, at Wolframs „Institut für Volkskunde" i Salzburg ligesom et „Wiener Institut für Mythenforschung", der blev grundlagt af „månemytologen" Georg Hüsing, i 1945 måtte indstille virksomheden. En af Hüsings elever, Edmund Mudrak, har foruden et stort værk om „Die deutsche Heldensage" også belemret videnskaben med et om „Die nordische Heldensage", hvori det persiske Kyros-sagn efter Hüsings forbillede er ledetråden. De gamle nordiske eller blot islandske sagn og myter er jo et yndlingsemne netop for den slags forskere. Og helt undlade at tage hensyn til dem kan man desværre ikke.

Inger M. Boberg.

TILFØJELSER TIL TO JOHANNES V. JENSEN AFHANDLINGER

Til mine to afhandlinger her i tidsskriftet „Sammensatte Farveord hos Johannes V. Jensen" (1946—47 p. 69 ff.) og „Johannes V. Jensen og Heine" (1949—50 p. 85 ff.) skal der gøres nogle tilføjelser.

I

1. I afhandlingen om sammensatte farveord hos Johannes V. Jensen anfører jeg i en korrekturnote (p. 80) udtrykket *letheblaa Asters* fra „Dansk Natur". Dette udtryk kommenteres særdeles kortfattet: Sammensætningen *letheblaa* er original. Udtrykket fortjener en nærmere omtale, så meget mere som en lignende sammensætning findes i den samme mytesamling, der rummer „Dansk Natur", samlingen „Myter. Ny Samling" (1910).

Udtrykket *letheblaa Asters* findes i en skildring af København: „Torvene ligger aabne og vellugtende efter Natteregn, Amagertorv bag Springvandet med et Væld af vaade Blomster, Georginer, Krysantemum, letheblaa Asters, og i Baggrunden Slottet under Nybygning . . ."[1] Hvad

[1] Se „Myter. Ny Samling" (1910) p. 3 = „Skrifter" VIII (1916) p. 152 = „Myter" II, 3. udg. (1924) p. 6 = „Myter" I (1946) p. 183.

mener digteren med ordet *letheblaa?* Lethe er navnet på glemselens flod i underverdenen i den græske mytologi. *Letheblaa* kan altså oversættes ved glemselsblå, der atter kan svare til himmelblå. *Glemsel* og *blå* kan knyttes sammen. Det er gjort af Thøger Larsen i digtet „Hvidenæs" i digtsamlingen „Det Fjerne" (1907). Det hedder her om vinden:

> Al Glemsels blaa Alvidenhed
> den synger gennem Tiden ned.[1] (p. 39)

Det er muligt at Thøger Larsens ejendommelige vers har været udgangspunktet for Johannes V. Jensens sammensætning. Et adjektiv *glemselsblå* ville minde alt for meget om Thøger Larsen; de to originale lyrikere har mange ligheder med hinanden, men man har det indtryk, at de til tider har været på deres post og søgt at undgå noget der kunne smage af direkte efterligning. En sådan opfattelse af *letheblaa* kan selvfølgelig aldrig bekræftes; men den forekommer sandsynlig. Havde de to digtere levet, og havde man spurgt dem, er det ikke sikkert man var blevet stort klogere; men det står fast at Johannes V. Jensen og Thøger Larsen — der hørte til samme generation — havde ikke så lidt til fælles i deres sprogkunst og livssyn. At *glemsel* og *himmelblået* kan kædes sammen er let at forstå: synet af den blå himmel en sommerdag gennem grønne træer kan skænke sindet hvile og glemsel, et vegetativt velvære. Synet af asters vil ikke umiddelbart føre ens tanker mod glemsel; men digteren ved bedre, for ham har måske asters været forbundet med glemsel. Derom kan digterens læser og kritiker kun gisne. Thøger Larsen har senere, i 1914, brugt det samme udtryk i „Skibet": Og fordum Jordens Racer laa / adskilt ved Hav og Glemsels Blaa / i Drøm.[2]

„Dansk Natur" er fra 1909; året før brugte Johannes V. Jensen en anden sammensætning med *lethe-* i „Til Drachmanns Aske". Jeg citerer: „Det gøs lidt i En ved Synet af den opalhvide lethefarvede Urne mod den blaa Luft, og man følte at her var der som et Genskær af den Gru der laa under i Drachmanns Natur, som i alle Menneskers, men som aldrig vandt Sejr over ham".[3] *Lethefarvet* vil sige glemselsfarvet. Her forstås ordet umiddelbart, urne, død og glemsel hører sammen.

Som bekendt var Johannes V. Jensen ikke sprogrenser, hans forbrug af fremmedord er overordentligt stort. „Fremmedordet sættes ind, naar det synes at male bedre end et tilsvarende dansk Ord, naar det har større Kraft eller Koncentration" siger jeg i min disputats.[4] Johannes V. Jensen har fortalt, at han ikke valgte og vragede ordene efter deres nationalitet, men efter det suk der er i dem, efter deres sjæl.[5] Dette må vi regne med, når det gælder et ord som *Lethe*, hvis blotte klang kan have virket suggerende på digteren. Ord som *letheblaa* og *lethefarvet* er talende

[1] Se digtsamlingen „Det Fjerne" p. 39 og sml. hermed mine „Ordstudier i Thøger Larsens Lyrik" (i „Acta Philologica Scandinavica" XV (1942) p. 377).

[2] Se digtsamlingen „Slægternes Træ" (1914) p. 65 og „Ordstudier i Thøger Larsens Lyrik" p. 377.

[3] Se „Myter. Ny Samling" (1910) p. 76 = „Skrifter" VIII (1916) p. 198 = „Myter" II, 3. udg. (1924) p. 45. „Til Drachmanns Aske" er udeladt i udvalget af myter og eksotiske noveller I—II (1946).

[4] „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik" (1936) p. 142 f.

[5] Se Otto Gelsted „Johs. V. Jensen" (1913) p. 150 og „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik" p. 15.

eksempler på Johannes V. Jensens dristige, suggestive og suveræne sprogkunst. Vi ser at de to ord hører til samme snævre periode 1908—1909. Udtrykket *Karons Baad* er tilsvarende brugt 1928—1929.[1] Om digteren før eller senere har anvendt lignende sammensætninger eller ordet *Lethe* er mig ikke bekendt; jeg har i hvert fald ikke noteret det. Ordet *Lethe* er ikke omtalt i min disputats, da det ikke er brugt i Johannes V. Jensens lyrik.

I citatet fra „Til Drachmanns Aske" træffer vi det sammensatte farveord *opalhvid*, der kan føjes til min fremstilling p. 76 og nævnes sammen med *turkis-*, *smaragd-* og *safir-* som forled i farveord (p. 78). „Ordbog over det danske sprog" XV (1934) har *opalblaa*, men ikke *opalhvid* (sp. 723 f.). Johannes V. Jensens skildring havde her givet en god mulighed for et citat.

Fra digtet „De vilde Blomster" citerer jeg *sommergrøn: den sommergrønne Stund* (p. 74). Ordet *sommergrøn* er brugt af Sophus Claussen i digtet „Midt i den sommergrønne Skov":

Midt i den sommergrønne Skov
der gaar den hvide Vej.[2]

Dette citat burde jeg have haft med, da sammensætningen er anført hos Søren Hallar i hans bog „Sophus Claussen Studier" (1943) p. 44.

Fra „Christofer Columbus" citeres udtrykket *en mangefarvet Susen* (p. 72). Ordet *mangefarvet* er senere blevet brugt i digtet „Jorden og Lyset":

Har du fattet
hvordan det fritsvævende
enorme Legeme
runder sig om sig selv
i Verdensrummet,
klar og blaa,
klædt i Oceaner,
og mangefarvet
af fem Verdensdele.[3]

„Ordbog over det danske sprog" citerer *mangefarvet* fra Goldschmidt (Solen spiller paa det mangefarvede Løv) og henviser til Julius Lange i XIII (1932) sp. 933. Johannes V. Jensens roman „Christofer Columbus" fra 1921 havde givet et senere citat. Digtet „Jorden og Lyset" er i sin oprindelige skikkelse fra 1935.

2. Sammensætningen *Gyvelguld* nævnes i min afhandling p. 77 fra digtet „Blindebukken". Denne sammensætning — som ikke er anført i „Ordbog over det danske sprog" — har Jeppe Aakjær første prioritet på. Indledningsdigtet i Ræbildkantaten, der er skrevet i marts 1912,[4] „Den kjære brune Hede", har disse vers (de fire første i anden strofe):

Du kjære brune Hede
med Lokkeleg og Gyvelguld,

[1] „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik" p. 161.
[2] Se digtsamlingen „Djævlerier" (1904) p. 59 og „Udvalgte Digte" (1952) p. 135.
[3] Se Johannes V. Jensen „Digte" (1948) p. 307.
[4] Trykt i „Politiken"s kronik 4. august 1912.

med Pors og Revlingbede
og tusind Lærkers Kuld.[1]

Aakjær bruger her to sammensætninger, der fylder en verslinie ud: *Lokkeleg og Gyvelguld;* de har begge bogstavrim, og *Gyvelguld* udnyttes i rimstilling. Allitteration og rim forstærker sammensætningens betydning. At *Gyvelguld* har været følt som stærkt lydmalende af Aakjær er hævet over enhver tvivl — ud fra vor viden om lydmaleriets centrale betydning for Aakjærs poesi.

Johannes V. Jensens skønne, kraftige og rige mindedigt „Dyrlægens Minde" fra 1924 har denne strofe:

Ved Sommertid med lysbagt Muld,
og Klokkelyng og Gyvels Guld,
og Lokesæd og søvnig Luft
og Fluer, Støv — Lupiners Duft.[2]

Denne strofe er fuldstændig Aakjærsk, den er som en ekstrakt af en stor del af Aakjærs poesi. Her er *Gyvelguld* opløst til *Gyvels Guld* (sml. f. eks. måneskin: månens skin, blomsterglød: blomsters glød etc.). Svarende til *Lokkeleg* har Johannes V. Jensen *Lokesæd* (om disse ord se „Ordbog over det danske sprog" under *Lokeleg* og *Lokesæd*). Johannes V. Jensens linie: *og Klokkelyng og Gyvels Guld* svarer nøje til Aakjærs: *med Lokkeleg og Gyvelguld.* Som hos Aakjær er *Guld* udnyttet i rimstilling. Johannes V. Jensen har lånt *Gyvelguld* fra Aakjær og ændret det en smule. Hvorfor? Muligvis for at der dog skulle være en forskel fra Aakjær. „Dyrlægens Minde" har verslinier der udmærket kunne være skrevet af Aakjær; det er som Aakjærs lyrik fyldt med en lang række konkrete detailler.

Nogle år senere brugte Johannes V. Jensen igen sammensætningen og denne gang også i rimstilling, i digtet „Blindebukken" fra 1926:[3]

De stramme Liner fatter Manden huld.
Paa Heden smiler Sol paa Gyvelguld.

De her fremdragne Eksempler er ikke de eneste på, at Johannes V. Jensen har efterlignet Aakjær, som han var en meget stor beundrer af. Johannes V. Jensen var ikke karrig med sin beundring, når det gjaldt kunstnere, digtere og forskere som han elskede. Han har hyldet Aakjær med det smukke digt „De gamle Bønder".[4] I sin lille artikel „Jeppe Aakjær" i „Aarbog 1916" skriver han: „Man læser og erindrer hans Vers med Forbavselse, han har gjort noget overnaturligt med disse Linjer og Rim i en trykt Bog . . ." (p. 208).[5] I min disputats „Studier i Johannes

[1] Digtet er trykt i „Vejr og Vind og Folkesind" (1916) i afsnittet: Hedens Skaansel (Gyvelguld p. 25) og i „Samlede Digte" II (1931) p. 141; det er ikke medtaget i den udvidede udgave af „Rugens Sange".

[2] Se „Verdens Lys" (1926) p. 36 og „Digte. Ny samlet, revideret Udgave" (1948) p. 159.

[3] „Blindebukken" blev første gang trykt i „Berlingske Tidende" 6. juni 1926. Det er optrykt i „Verdens Lys" (citatet p. 118; se også den reviderede udgave fra 1948 p. 216).

[4] Digtet er skrevet i 1926 og optrykt i „Den jydske Blæst" (1931). Det er mærkeligt nok ikke medtaget i udgaverne af Johannes V. Jensens digte fra 1943 og 1948, hvad jeg har anket over i min afhandling „Johannes V. Jensens Digte" (i „Edda" XLIX (1949) p. 96 og 148). Det meget smukke digt savnes hårdt.

[5] Se også „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik" (1936) p. 11 f. om Johannes V. Jensens sammenstilling af Aakjær og Oehlenschläger).

V. Jensens Lyrik" (1936) skriver jeg om forholdet mellem de to digtere: „Aakjær har — selvom det ikke kan paavises i Enkeltheder — sikkert ogsaa betydet noget for J. V. J.s Verseformer . . . J. V. J.s Digte Paaskeliljer, Blindebukken og Kæmpehøjen (8 Linjer) har samme monumentale Form som f. Eks. Jakob og hans Sønner; der er stor Lighed i hele Indholdets Udformning; Rækken af reelle Billeder, de mange Sansninger, de kraftige Udtryk viser en Beslægtethed i Opfattelsen, der er slaaende" (p. 43 f.).[1] Den lille Detaille som er fremdraget her, bekræfter rigtigheden af hvad jeg skrev ret forsigtigt i 1936; jeg fæster mig især ved ordene „der er stor Lighed i hele Indholdets Udformning".

Johannes V. Jensen er blevet glad for sammensætningen, da han skrev om Aakjærs elskede hede, og han har genskabt ordet, måske i øjeblikket uden at have skænket Aakjærs digt en tanke. Men maaske tør man formode, at Johannes V. Jensen i dette vers bevidst har villet alludere til Aakjærs digte. Om sligt kan man kun gisne; men der er al mulig grund til at fremkomme med en sådan gisning. Det er den naturligste ting af verden, at digtere, der tilhører samme generation og som er beslægtede i deres syn på naturen, låner fra hinanden.

3. Fra digtet „Moder og Barn" (i „Verdens Lys" 1926) citerer jeg: *to Øjne byge-blaa* og reminiscensen *bygeblaat Vand* fra Hans Hartvig Seedorff Pedersen 1930 (se afhandlingen p. 73).

Det er ganske pikant, at Paul la Cour, der har undsagt Johannes V. Jensens billedsprog så hårdt og uretfærdigt som det vel er muligt (i „Fragmenter af en Dagbog" (1948) p. 34 f.), dog ikke er gået af vejen for at bruge Johannes V. Jensens originale sammensætning *bygeblå*. Digtet „Forvisning" har disse vers:

[1] Se også „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik" (1936) p. 43 f., 251 og 285, hvor der anføres ligheder mellem Johannes V. Jensen og Aakjær. Hertil kan føjes en interessant reminiscens, som jeg ikke har været opmærksom på. Det er Svend Aakjær der har henledt min opmærksomhed på den. „Danmarkssangen" (skrevet 1925) har verslinien: *Der driver Høduft med krydret Vind* (første vers i strofe 4, se „Verdens Lys" p. 108 og udgaven af digtene fra 1948 p. 207). Den svarer til Aakjærs: *og Høduft driver for dugglung Vind* i digtet „Karup Aa", skrevet 1901 (i første strofe), se f. eks. „Rugens Sange" 12. udg. (1948) p. 166. Begge digte har samme rytme, den såkaldte stev-rytme. Jeg citerer fra Aakjærs digt:

Nu bleges Himlen, for Sol er nede,
og alt har Kvæget ædt Bugen trind.

Johannes V. Jensen:

Hvor smiler fager den danske Kyst
og breder Favnen, naar solklar Bølge . . .

Aakjær begynder med kvindelig udgang, Johannes V. Jensen med mandlig. Om denne rytme se mine „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik" p. 56. Rytmen har utvivlsomt været afgørende for denne reminiscens. Eksemplet viser atter at Fr. Böök har ramt noget centralt i sin afhandling om rytmiske påvirkninger fra 1913. Se nærmere herom i min afhandling „Johannes V. Jensen og Heinrich Heine" (i dette tidsskrift 1949—50 p. 94 f. med henvisninger i fodnoterne).

Den udslagne Grønning for mine Fødder,
for mine Øjne Skyerne Skyerne,
dueblaa, bygeblaa, rustne som Jern.[1]

Paul la Cour har husket Johannes V. Jensen godt; der er i Paul la Cours digte mange mindelser fra Thøger Larsen, Johannes V. Jensen, Ludvig Holstein og Helge Rode. Eksemplet her er betegnende; teori er et, praksis noget andet.

II

1. Da jeg skrev min artikel om Johannes V. Jensen og Heine var jeg ikke opmærksom på, at Alf Henriques har anført en interessant Heine-reminiscens i sin artikel „Kampen med virkeligheden. En Johannes V. Jensen-studie" (i det svenske filosofisk-æstetiske „Presens" 1937).[2] Johannes V. Jensens første egentlige prosadigt er — som rigtigt fremhævet af Alf Henriques — „Mit Foraar" fra 1901,[3] som jeg ikke har behandlet i min disputats (hvad jeg burde have gjort). Det har en række udtryk, der går igen i prosadigtet „Ved Frokosten". Det hedder i „Mit Foraar": En ny Skaal for den uudslukkelige Appetit, der sætter mig paa Benene og holder mig stejl midt imellem tungt-henvandrende Bagbæster (Henriques p. 104).

Alf Henriques skriver: „ordene „tungthenvandrende bagbæster" synes at styrke teorien om, at Heines Nordsee-lyrik er en væsentlig inspirationskilde for denne digttype; de er sandsynligvis en bevidst reminiscens af „all das andre bänausisch schwerhinwandelnde Hornvieh" i digtet „Seekrankheit" (p. 110 f.). I „Ved Frokosten" er disse linier ændret til:

Dette var en Skaal for den uudslukkelige Appetit
der lægger mig ned og sætter mig paa Benene igen
midt imellem hoftebredt henvandrende Mirakler i Menneskeskikkelse.[4]

Vi kan med god samvittighed sløjfe Alf Henriques' sandsynligvis. Dette eksempel føjer sig på den smukkeste måde til min fremstilling og er et nyt vidnesbyrd om Heines store betydning for den unge Johannes V. Jensen.

[1] Se digtsamlingen „Mellem Bark og Ved" (1950) p. 55 og „Udvalgte Digte" (1951) p. 291.

[2] Se p. 96 ff. Alf Henriques henviser til sin artikel i sin afhandling „Johannes V. Jensen om mytedigter" (i „Tilskueren" 1939, første halvbind p. 438). Leif Nedergaard omtaler ganske kort Henriques' afhandling i sin bog „Johs. V. Jensen" (1943) p. 91.

[3] Trykt i dagbladet „København" 27. maj 1901. Digtet er nævnt i Leif Nedergaards bog p. 146 fodnote 1 (her kaldes det en prosaskitse). I afsnittet om de første myter hedder det hos Leif Nedergaard: „*Mit Foraar* er et smukt lille stykke prosalyrik, som danner overgangen til de egentlige prosadigte" (p. 93). Leif Nedergaard har ikke udnyttet Alf Henriques' interessante og værdifulde iagttagelser om Heine, og jeg synes ikke han har gjort nok ud af forbindelsen mellem „Mit Foraar" og „Ved Frokosten" (p. 145 f.). Både Leif Nedergaard og jeg (i min disputats „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik" fra 1936) har forsømt Johannes V. Jensens første prosadigte. Disse bemærkninger skal bøde en smule derpå.

[4] „Ordbog over det danske sprog" citerer: hoftebredt henvandrende Mirakler i Menneskeskikkelse (VII (1925), 78 under *henvandre*).

2. Overbibliotekar dr. phil. Helge Topsøe-Jensen har venligst gjort mig opmærksom på, at Heines verslinier: *Thalatta, Thalatta, du ewiges Meer!* citeres i H. C. Andersens „Mit Livs Eventyr". Det er formodentlig første gang i dansk litteratur dette vers citeres. Vi har hørt om Johannes V. Jensens store begejstring for Heine, der var en forløser for ham. Det har sin store interesse at høre hvad en anden stor dansk digter har skrevet:

„Heine var nylig fremtraadt, hans Digte henrev og løftede det unge Sind; jeg kom en Dag ud til Lehmann, der med sin Familie laae i Valby han jublede mig imøde et Vers af Heine:

„Thalatta, Thalatta, du ewiges Meer!"

Og nu læste vi Heine sammen; Eftermiddagen og Aftenen gik; det blev sildig ud paa Natten, jeg maatte blive der til næste Morgen, men jeg havde der lært at kjende en Digter, der sang ud af min Sjæl og greb i den de stærkest der vibrerende Strænge".[1]

Såvel rent litteraturhistorisk som menneskeligt er dette af meget stor interesse. Disse linier ville have glædet Johannes V. Jensen, der også i sin ungdom blev grebet i de stærkest vibrerende strenge i sit stormfulde sind, der higede mod en kunstnerisk befrielse.

Professor dr. L. L. Hammerich meddeler mig i et brev (af 14. december 1950) følgende: „Udtrykket Solen ved Austerlitz har J. V. J. rimeligvis også fra Heine. Le soleil d'Austerlitz blev berømt ved Segur's bog om Napoleon, der var meget afgørende for Heines Napoleon-begejstring".[2]

Johannes V. Jensens digt „Det røde Træ" er således et digt, der har fået et langt større perspektiv end jeg anede, den gang da jeg skrev på min disputats „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik" (1936). De her og tidligere meddelte kommentarer til det, øger dets interesse i betydelig grad og giver det en central plads i digterens mangfoldige og store produktion; det har et vibrato der måske vil klinge gennem mange år endnu.

Harry Andersen.

[1] Se bl. a. H. C. Andersen „Mit Livs Eventyr" 2. udg. (1859) p. 94 f. = udgaven fra 1926 I p. 81 = den ny udgave (revideret tekst ved Helge Topsøe-Jensen) I (1951) p. 109.

[2] Med henvisning til Elster „Ueber die französische Bühne" IV p. 518.

TIDENS ENHED I HAKON JARL

At Oehlenschläger i „Hakon Jarl" har foretaget en dramatisk koncentration af det historiske stof baade med hensyn til tid og sted, er klart (især maa nævnes Thorers opsøgelse af Olaf paa Moster og ikke i Dublin). Spørgsmaalet er blot, i hvilken grad Oehlenschläger har gennemført denne sammenrykning af handlingens varighed.

Oehlenschläger siger selv, i fortalen til „Nordiske Digte" (1807), at handlingen kun strækker sig over 3 dage. H. G. Topsøe-Jensen har da (Schiller og Oehlenschläger, Edda 16, 1921, p. 66) ud fra det faste punkt, at 4. akt foregaar pinseaften og pinsemorgen, foreslaaet, at 1. akt foregaar fredag, 2. og 3. akt lørdag og 5. akt mandag morgen. William Michelsen har derefter (Hakon Jarl og Erik Glipping, 1943,